

Het Nieuwe Normaal

December 2024

HNN Infra Advies aan het rijk

Samen versnellen naar klimaat-
neutrale en circulaire infrastructuur

Het Nieuwe Normaal

Totstandkoming

Dit Advies aan het Rijk is opgesteld op basis van input uit de Programmaraad van Het Nieuwe Normaal Gebouw. Deze input is gevalideerd, aangevuld en uitgewerkt tot een advies door het HNN Kernteam. Vervolgens is het advies ter consultatie voorgelegd aan alle (100+) Cirkelstadpartners en ondertekenaars van het HNN Manifest. De definitieve versie is op de Werkconferentie van 12 december 2024 overhandigd aan het Ministerie van I&W.

Programmapartners HNN Infra

Opdrachtgevers

Gemeente Amsterdam, Gemeente Den Haag, Gemeente Eindhoven, Gemeente Rotterdam, Gemeente Utrecht, Provincie Zuid-Holland, ProRail, Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf

Opdrachtnemers

Dura Vermeer, BAM, Boskalis, KWS, Heijmans

Sectorbrede partijen

CROW

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	3
Hoofdstuk 2. Geleerde lessen	4
Hoofdstuk 3. Advies	5
Advies 1. Zet projectevaluaties structureel in voor een sectorbrede 'verbetercyclus'	6
Advies 2. Neem regie op het harmoniseren en uniformeren van indicatoren	7
Advies 3. Harmoniseer MKI-prestatieniveaus voor beton en asfalt en scherp deze periodiek aan	8

Hoofdstuk 1. Inleiding

Het Nieuwe Normaal (HNN) is de eenduidige taal op circulair bouwen, met haalbare en ambitieuze prestatieniveaus. Er loopt een driejarig programma om te komen tot bredere toepassing van HNN, zowel in de bouw- als de infrasector. Onderdeel hiervan is een jaarlijks advies aan de Rijksoverheid over het versnellen van de transitie naar een circulaire infrasector.

De afgelopen vijf jaar is gewerkt aan de ontwikkeling van Het Nieuwe Normaal als eenduidige taal, inclusief de daarbij behorende prestatieniveaus. Op 7 december 2023 is Het Nieuwe Normaal (HNN) 1.0 gelanceerd en hebben 100+ partijen uit de bouwsector aangegeven HNN te gaan gebruiken.

In de eerste programmafase heeft de nadruk gelegen op de ontwikkeling van Het Nieuwe Normaal voor woningen en kantoren. Vanaf januari 2023 is een specifieke leidraad ontwikkeld voor de grond-, weg- en waterbouw (GWW): HNN Infra. De huidige leidraad 'HNN Infra' is ontwikkeld voor de toepassing op weginfrastructuur (openbare ruimte, kunstwerken en wegen).

In 2024 is de tweede programmafase van start gegaan. Daarin verschuift de focus van ontwikkeling naar toepassing. Ook in deze fase wordt er gewerkt met programmapartners, waaronder opdrachtgevers en -nemers. Voor HNN Infra ligt de focus, naast de toepassing binnen de aangesloten organisaties, op borging in en aansluiting bij de bestaande initiatieven en partijen in de infrasector, waaronder de Aanpak Duurzaam GWW en RAW vanuit CROW, en het programma Klimaatneutrale en Circulaire Infra (KCI) vanuit het Ministerie van I&W.

Aanleiding & doel advies

Het Ministerie van BZK is mede-financier voor deze programmafase. Daarmee wil zij de transitie naar circulair bouwen versnellen en de sector stimuleren. Onderdeel

van de afspraken is een jaarlijks advies aan het Rijk over toepassing van Het Nieuwe Normaal. Dit advies is opgesteld op basis van input van de programmapartners.

Met dit advies delen we geleerde lessen en geven we aan wat nodig is. Deze inzichten zijn gebaseerd op meer dan 50 projectevaluaties in de infra, aanvullende databronnen en twee jaar praktijkervaring van programmapartners als koplopers in de sector.

Met dit Advies aan het Rijk willen we, op basis van deze projectevaluaties en praktijkervaringen:

- Het **Ministerie van IenW** helpen om ervaringen van koplopers te vertalen naar standaarden en beleid voor de hele sector.
- De **Transitiepad-trekkers** binnen Klimaatneutrale en Circulaire Infrastructuur helpen om inhoudelijk focus te bepalen en richting te geven aan de transitie.
- **Kennispartijen** (zoals CROW) helpen om praktijkinzichten te vertalen naar bestaande (inkoop)tools en instrumenten.

Met dit advies willen de partners aangeven wat er wat hen betreft nodig is om circulair bouwen daadwerkelijk 'Het Nieuwe Normaal' te maken in de infrasector. Daarbij richten deze adviezen zich op stappen die in 2025 gezet kunnen worden.

Hoofdstuk 2. Geleerde lessen

De afgelopen jaren zijn in de infrasector steeds meer circulaire maatregelen genomen. Tegelijkertijd is nog veel versnippering en blijft toepassing vaak beperkt tot pilots. Om dit te doorbreken, is een sectorbrede verbetercyclus nodig op basis van een eenduidige taal.

Een sectorbrede verbetercyclus ontbreekt in de infra

Steeds meer partijen willen aan de slag willen met circulair bouwen. Op basis van praktijkervaringen en onderzoek wordt steeds duidelijker welke maatregelen nodig zijn om grote stappen te zetten in het verlagen van de klimaat-impact en het verhogen van hergebruik. Daarbij is de afgelopen jaren een versnelling ontstaan in de toepassing van MKI als sturingsinstrument. De mogelijkheden om klimaatneutraal en circulair te werken, zijn er dus.

In de infrasector ontbreekt echter een eenduidige aanpak om gerealiseerde duurzaamheidsresultaten op projectniveau op een uniforme en consistente manier sectorbreed te monitoren. Goed inzicht in de daadwerkelijke voortgang, geleerde lessen en gerealiseerde impact ontbreekt daarmee. Tegelijkertijd is dit wel nodig om te bepalen of de nationale ambities op CO₂-uitstoot en materiaalverbruik worden gerealiseerd. Ook is het lastig om te bepalen in hoeverre beleidsinstrumenten werken, op welke manier er bijgestuurd moet worden, wat het effect op de kosten is en wie daarvoor verantwoordelijk is.

Het gebrek aan deze sectorbrede Plan-Do-Check-Act (PDCA-)cyclus leidt er bovendien toe dat op projectniveau lastiger is in te schatten welke duurzame maatregelen mogelijk zijn. Opdrachtgevers ervaren een risico om enerzijds geen of weinig inschrijvers te krijgen als zij hoge eisen stellen, maar anderzijds ambities te laten liggen als zij ondervragen. Voor marktpartijen ontstaat daardoor het risico niet beloond te worden voor innovaties en het risico om geen prikkel te ervaren om te verduurzamen.

Een sectorbrede verbetercyclus vraagt om een eenduidige taal

Voor de ontwikkeling van een verbetercyclus is het essentieel om een gezamenlijke set aan indicatoren ('taal') te hanteren. Daarmee wordt data uit projecten onderling vergelijkbaar. Op basis daarvan ontstaan projectoverstijgende inzichten, die we met elkaar kunnen gebruiken om de transitie naar een klimaatneutrale en circulaire infra verder te versnellen.

Daarnaast helpt een eenduidige set aan indicatoren ('taal') bij het creëren van samenhang tussen verschillende initiatieven en rekeninstrumenten. Vanuit deze eenduidige taal kunnen initiatieven zich beter tot elkaar verhouden en elkaar gaan versterken. In de woning- en utiliteitsbouw is inmiddels zichtbaar wat het effect kan zijn: veel opdrachtgevers hanteren HNN-indicatoren en prestatie-eisen in hun aanbestedingen en verschillende rekeninstrumenten zijn inmiddels in staat om prestaties op diverse HNN-indicatoren inzichtelijk te maken.

Circulair bouwen is meer dan sturing op MKI

In het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) staan de circulaire ambities van de Rijksoverheid omschreven. Het Rijk wil toewerken naar 50% minder primair, abiotisch grondstofverbruik in 2030 en een 'economie binnen planetaire grenzen' in 2050.

Circulair bouwen draagt zowel bij aan het verlagen van de klimaat- en milieu-impact als het behouden van waarde, zowel nu als in de toekomst. Dit is gevat in de definitie van het Transitieteam Circulaire Bouweconomie (2021):

Het ontwikkelen, gebruiken en hergebruiken van gebouwen, gebieden en infrastructuur, zonder natuurlijke hulpbronnen onnodig uit te putten, de leefomgeving te vervuilen en ecosystemen aan te tasten. Bouwen op een wijze die economisch verantwoord is en bijdraagt aan het welzijn van mens en dier. Hier en daar, nu en later.

Op basis van de nationale, circulaire ambitie en de definitie van circulair bouwen is een bredere sturing gewenst dan alleen op de integrale milieuprestatie. Denk daarbij aan een meer expliciete sturing op hergebruik (nu), op herbruikbaarheid (toekomst), op waardebehoud (economisch) en op een lange levensduur (functioneel). Het Nieuwe Normaal biedt een raamwerk waar deze verschillende aspecten onderdeel van uitmaken.

Voor veel partijen maakt het raamwerk van Het Nieuwe Normaal de circulaire ambities concreet en biedt het mogelijkheden om breder te sturen op circulaire prestaties. Op basis van projectevaluaties wordt duidelijk dat bijvoorbeeld de herkomst van materialen vaak goed inzichtelijk te maken is. Vaak leidt sturing op de MKI ook tot een hoger aandeel circulair materiaalgebruik (voorbeeld: asfalt, geleiderails), maar dit is niet altijd het geval (voorbeeld: betongranulaat in nieuw beton).

Hoofdstuk 3. Advies

Om circulair bouwen te versnellen, heeft de Programmaraad van Het Nieuwe Normaal drie adviezen aan het Rijk geformuleerd. De basis hiervoor zijn de geleerde lessen van het afgelopen jaar en de uitgevoerde projectevaluaties door HNN. Alle partijen in de keten – van ontwerpers tot bouwers en beleidsmakers tot opdrachtgevers – hebben daar een rol in.

Hoofdstuk 3. Advies

1. Zet projectevaluaties structureel in voor een sectorbrede ‘verbetercyclus’

Zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers zien meerwaarde in het opzetten van een uniforme en eenduidige wijze van monitoring. Hiermee zetten we een belangrijke stap in zowel het continue verbeteren van circulaire prestaties als het vertalen van resultaten van koplopers naar het peloton. Projectevaluaties vanuit Het Nieuwe Normaal kunnen hier een belangrijke rol in spelen.

Gewenste inzet

Partijen roepen het Rijk op om deze sectorbrede verbetercyclus te ontwikkelen op basis van de eenduidige set indicatoren vanuit Het Nieuwe Normaal. Daarmee ontstaan inzichten voor alle partijen om verdere verduurzaming zo veel mogelijk te versnellen. Dat betekent onder meer inzet op de volgende activiteiten:

- Opzet van sectorbrede verbetercyclus op basis van projectmonitoring, om structureel voortgang te kunnen bepalen, inzichten te kunnen ontwikkelen en kennis te kunnen delen met de rest van de sector.
- Aanscherping van projectevaluaties naar de beleidsdoelen vanuit KCI, de focusmaatregelen van de verschillende Transitiepaden en de openstaande vraagstukken voor verduurzaming van de RAW-standaarden.
- Ondersteuning van mede-overheden bij uitvoering van projectevaluaties, door dit zo in te richten dat deze partijen geen extra capaciteit of budget nodig hebben. Een van de manieren om deze evaluaties uit te voeren kan een verplichting bij aanbestedingen zijn.

Gewenst resultaat

Een sectorbrede cyclus van leren en verbeteren, waarbij op basis van praktijkervaringen zowel prestaties van koplopers structureel vertaald kunnen worden naar het peloton als de lat voor koplopers steeds hoger gelegd kan worden.

Hoofdstuk 3. Advies

2. Neem regie op het harmoniseren en uniformeren van indicatoren

Zowel opdrachtgevers als marktpartijen vragen de Rijksoverheid om visie te tonen. Daarmee wordt voor de markt duidelijk welke kant ontwikkelingen op gaan, zodat zij daarop kunnen investeren.

Als gevolg van sturing op de MKI en het ontbreken van een beleidsmatig uitgangspunt over andere circulaire prestaties ontstaat de indruk dat circulair bouwen voor de Rijksoverheid gelijk staat aan een goede MKI-prestatie. Voor een daadwerkelijk circulaire bouwconomie is echter een bredere sturing nodig (zie **Hoofdstuk 2**). Het Nieuwe Normaal is de eenduidige taal die deze brede sturing in kan vullen.

Een eenduidige set indicatoren is randvoorwaardelijk voor goede monitoring. Om een bredere set indicatoren in de hele sector toe te kunnen passen, moeten deze een breed geaccepteerde meet- of bepalingsmethode hebben. Wanneer dit nog niet het geval is, kan gebruik van een indicator in monitoring wel al leiden tot beter begrip.

Na harmonisatie kunnen indicatoren mogelijk ook worden toegepast om te sturen in aanbestedingen met gunningcriteria. Dit vraagt echter om een projectspecifieke afweging en uitwerking, die bij moet dragen aan effectieve sturing op circulaire ambities.

Gewenste inzet

Partijen roepen het Rijk op om regie te nemen op het harmoniseren en uniformeren van de indicatoren. De MKI is daarbij de basis, maar niet de enige indicator die inzicht geeft in circulaire prestaties. Met deze harmonisatie kan data van verschillende projecten vergeleken worden – ongeacht het rekeninstrument – en kan sectorbrede monitoring van prestaties (nodig voor **Advies #1**) ontstaan. In dit harmoniseren en uniformeren is de volgende inzet nodig:

- Uitbreiding van circulaire indicatoren in monitoring. Met deze indicator wordt gestuurd op het verlagen van de primaire materiaalvraag door het verhogen van het aandeel secundair (gerecycled) en biobased materiaal te vergroten. Ook is deze indicator al geharmoniseerd en is de meetmethode voor de sector ontwikkeld vanuit CB'23
- Harmonisatie en uniformering van circulaire indicatoren tussen verschillende initiatieven en rekeninstrumenten, om te borgen dat circulaire prestaties in de sector op een eenduidige manier inzichtelijk gemaakt kunnen worden.
- Afstemming van circulaire indicatoren en achterliggende meet- en rekenmethodieken met methodieken achter Europese richtlijnen CSRD en Taxonomie (zie kader), om te komen tot eenduidige datarapportage voor het bedrijfsleven.

Gewenst resultaat

Eenduidige en geharmoniseerde set met circulaire indicatoren, die wordt toegepast in de gehele infrasector voor zowel monitoring, rapportage als (toekomstige) sturing.

Relevantie CSRD en Taxonomie

De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) eist van grote bedrijven om te rapporteren over hun niet-financiële prestaties. Onderdeel hiervan zijn hun prestaties op grondstoffen en circulaire economie (E5). Daarnaast moeten bedrijven aangeven welk aandeel van hun projecten een 'groen' project is op basis van de Europese Taxonomie voor duurzame investeringen. Hierin zijn zes indicatoren op het gebied van 'circulaire economie' opgenomen.

Meerdere indicatoren van Het Nieuwe Normaal geven gedeeltelijke invulling aan deze informatievraag. Door in de keuze voor indicatoren en aanscherping van rekenmethodieken aan te sluiten op de Europese rapportageverplichtingen, wordt de inspanning voor bedrijven lager en de mogelijkheden om data te vergelijken groter.

Link

Meer weten over de samenhang?
Download de verdiepende paper

Hoofdstuk 3. Advies

3. Harmoniseer MKI-prestatieniveaus voor beton en asfalt en scherp deze periodiek aan

Opdrachtgevers en opdrachtnemers hebben behoefte aan perspectief en eenduidigheid over toekomstige MKI-prestaties. Dit stimuleert opdrachtnemers om te investeren in innovaties die de MKI verlagen. Voor opdrachtgevers is het belangrijk om eenduidig eisen te kunnen stellen, waarvan zij weten dat deze haalbaar zijn voor de markt.

Uit projectevaluaties van Het Nieuwe Normaal blijkt dat er bij beton en asfalt meer mogelijk is dan de huidige prestatieniveaus voorschrijven. Dit is nader toegelicht in het kader (volgende pagina). Het vergroten van het aantal projectevaluaties (**Advies #1**) kan dit beter onderbouwen.

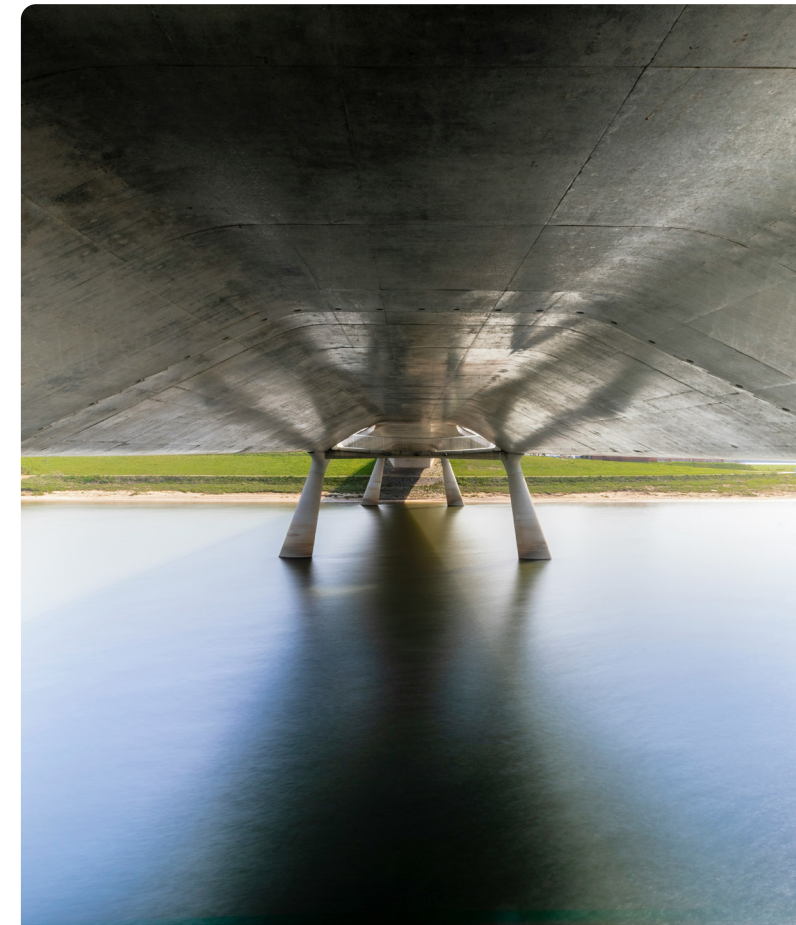
Gewenste inzet

Partijen roepen het Rijk op om snel duidelijkheid te bieden over aanscherping en sectorbrede verankering van MKI-prestatieniveaus. Daarmee kunnen partijen zelf ook sterker gaan sturen. In het bieden van duidelijkheid vragen de volgende zaken om aandacht:

- Opstellen van MKI-prestatieniveaus voor zowel de middellange als de langere termijn, op zo'n ambitieniveau dat deze in lijn zijn met de vereiste CO₂-reductie zoals afgesproken in het Parijsakkoord. Eventueel kan onderscheid gemaakt worden tussen ambitieuze eisen voor de koplopers en peloton eisen.
- Inzicht in de wijze van wettelijke verankering, waardoor partijen weten wat dit voor hen betekent.
- Harmonisatie van MKI-rekenprotocollen van publieke opdrachtgevers, om te borgen dat alle opdrachtgevers en marktpartijen in alle projecten op dezelfde manier rekenen. Onderdeel hiervan is de keuze om wel of niet 30% 'boete' te rekenen voor cat-3-data.
- Harmonisatie van huidige MKI-prestatieniveaus tijdens de overgangperiode tot wettelijke invoering, zoals dat nu loopt in het traject 'Sturende MKI'. Dit betreft verschillende prestatieniveaus van organisaties zoals Rijkswaterstaat, BouwCirculair, diverse *Buyer Groups*, het Betonakkoord en het Convenant Noord-Nederland.

Gewenst resultaat

Sneller bereiken van lagere MKI-waarden door de potentie in de markt beter te benutten, maar ook duidelijk toekomstperspectief te bieden zodat de markt kan investeren in circulaire maatregelen.

Hoofdstuk 3. Advies

Verschillen in MKI-prestatieniveaus: betonmortel

Er zijn grote verschillen in MKI-prestatieniveaus binnen een specifiek product. Dit is uitgewerkt voor het voorbeeld van betonmortel (data: 2024). Het verschil tussen de beste en minste MKI-prestatie is groot: wel 74%. Ook zijn de waarden uit het Betonakkoord 15% lager dan de waarden uit de KCI-eisen. De verschillende prestatieniveaus zijn samengevat in figuur 1.

Verschillende soorten data worden opgesteld en gebruikt door verschillende partijen:

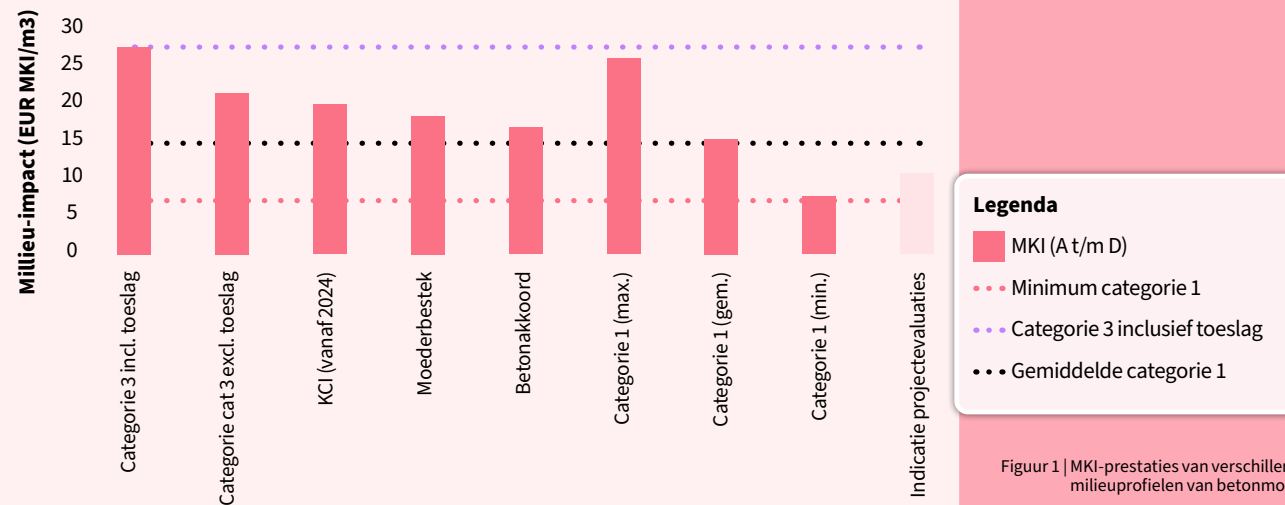
- **Opdrachtgevers** gebruiken vaak standaarddata (ongetoetst, categorie 3), wat leidt tot hoge MKI-waarden als referentie. Deze data bevat een opslag van 30% om leveranciers te stimuleren eigen data te ontwikkelen.

- **Sectorbrede initiatieven** hebben mogelijke prestatieniveaus opgesteld, onder meer in de KCI minimale duurzaamheidseisen, Moederbestek en het Betonakkoord. Deze waarden verschillen onderling.

- **Marktpartijen** hebben in sommige gevallen eigen data (getoetst, categorie 1), waarmee zij betere duurzaamheidsprestaties kunnen onderbouwen.

Gemiddeld is de beschikbare cat-1 data voor betonmortel 25% lager dan de huidige KCI-eis. Het best presterende alternatief heeft een 64% lagere MKI. Deze verschillen geven aan dat producenten relatief eenvoudig aan de sectorbreed opgestelde prestatieniveaus kunnen voldoen. Zowel de KCI-eis als de eis in het Betonakkoord komen pas in 2030 op het huidige gemiddelde van de cat-1 data. Daarmee ontbreekt op dit moment een prikkel voor de markt om te investeren in duurzamere beton- en asfaltmengsels.

Betonmortel C30/37 CEM III

Figuur 1 | MKI-prestaties van verschillende milieuprofielen van betonmortel

Het Nieuwe Normaal

Het Nieuwe Normaal is een nieuwe,
gedragen standaard met haalbare en
ambitieuze prestaties op circulair bouwen.

www.hetnieuwenormaal.nl